

Nyzamy Genjewiniň kasydalaryndan

Category: Goşgular, Kitapcy
написано kitapcy | 22 января, 2025
Nyzamy Genjewiniň kasydalaryndan

Gündogaryň taýsyz şahyrlarynyň biri Nyzamy Genjewi Azerbaýjanyň Genji şäherinde dünýä inipdir. Onuň haçan dünýä inendigi barada maglumat bolmasa-da, VI asyryň ahyrlarynda, VII asyryň birinji ýarymynda, ýagny 1180-1202-nji ýyllar aralygynda, altmyş üç ýaşynyň içinde aradan çykandygy barada, bu beýik şahyry ilik-düwme öwrenip, bu baradaky ylmy-barlag işleri üçin 1949-njy ýylда SSSR-iň Döwlet baýragyna mynasyp bolan SSSR YA-nyň habarçy agzasy, professor Ýewgeniý Eduardowic Bertels özünüň "Низами и Физули" diýen belli işinde belläp geçýär. Nyzamy Genjewiniň ejesi Yrakly kürtleriň gyzy bolupdyr. Ýöne Nyzamy Genjewiniň doglan ýyly barada maglumatyň bolmaýsy ýaly, onuň çagalyk, ýigitlik ýyllary barada-da hiç hili maglumat galmandyr.

"Juda beýik zehine eýe bolan Nyzamy Genjewi daýhanlara bagışlap ýazan poemasyny ýaş wagty, Genji şäheriniň daýhanlarynyň durmuşyna bagşlap ýazypdyr" diýip, onuň döredijiliginı öwreniji alymlar hasap edýärler. Emma bu beýik zehine eýe bolan, görlüp-eşidilmedik akyl-parasada ýugrulan ynsanyň nähili bilim alandygy, gün-güzeranynyň neneň bolandygy henize- bu güne çenli düşnüsiz bolmagynda galýar.

Şeýle-de bolsa, Nyzamy Genjewiniň ýaşlykda öz döwrüniň ajaýyp bilim- düşünje mirasyna eýe bolandygyny aýtmagymyz gerek. Ol arap dilini juda gowy bilipdir. Mundan başga- da tutuş gündogaryň pähim-paýhas mirasyna eýe bolandygyny bellemek bolar.

Nyzamy Genjewi öz tebigaty boýunça juda zehinli ynsan bolupdyr. Ol Gündogarda ilkinjileriň biri bolup „Hamsa“ eserini döredipdir. Ol bu eserine “Şirin- Perhat”, „Ýusup-Zyleýha“, „Isgendernama“ ýaly eserlerinden ybarat baş dessany

jemläpdir.

Beýik şahyryň bu eseri gündogaryň beýik akyldar şahyrlary Abdyrahman Jamy, Alyşır Nowaýy, Abdylla Rudaky, Hysrow Dählewi, Nasyr Hosraw, Sady Şirazy ýaly gaty köp şahyrlar üçin ylham, güýç alyş çeşmesi bolupdyr.

Nyzamy Genjewiden soň gündogarda „Hamsa“ eserini döredenleriň hem birnäçesi bar.

Beýik akyldar şahyr mundan başga-da, birnäçe poema döredipdir. Şolardan “Ýedi peýker” poemasy külli adamzat üçin duýgynyň we täzeçilligiň giden bir çepeçilik hazynasy bolup durýar.

Nyzamy Genjewi gündogarda dörän asylly däplere görä, birnäçe kasyda hem döredipdir.

Beýik akyldaryň kasydalary öňden gelýän däp bolşy ýaly, patyşalaryň, wezirleriň, şazadalaryň, wezir-wekilleriň, beýleki köşk adamlarynyň öwgüsine bagışlanmandyr.

Ol kasydalarynda her bir ynsanyň ýüreginde, kalbynda, duýgusynda bolup geçýän täsirli ýagdaýar barada inçelik bilen yazýar.

Ol bir kadysasynda:

„Köňül jünbüše gelmiş, gozgalaň tapdy kerwen,
Göci bagla, mülki tenden, indi jan kesbi maman.

Nala birle, ýola düşgül, çopandyr rahnama,
Kerweniň halkasynda gayrçak ýaly haman.

Halka içre gireniň hak, çäresizdir gol-aýak,
Gaňyrçak dek haly birle, ýola düşgül, be-amam.

Könlüň içre rahat bol, ýola aýlar gaňyrçak,
Ýurta bir kiçi gulluk, halka hem aýlar pygan.

Gaňyrçak mazur tütün, diýr ezdi dilin, derdi dil,
Halka ondan hem harap, dilin aýlar imtihan.

Döwlet yzlap mezhur içre, maly dünýä deň etmez,
Berilmез Ýusup deý bir gul, gulan bolmaz arguwan.

Kesp etdi hikmet ýolundan, böri hikmet çeşmesi,
Aýby böriniň aýbydyr hem hikmet ol, bil komran...

Gör, gaý içinde ýitirdiň, gijemi-gündizmi dik dur,
Erkin dek bolup gezendir, Haýdardyr almagy buýran.

Adam üçin bolmaýaň sen,döwmi ýa ol ýada melek,
Ertäniň bolsun suraty, bu günki bor ondan nyşan..."

– diýmek bilen, ynsanyň dünýäniň, tebigatyň, Taňrynyň öňünde
päkize bolup, mydam dogry, umytly bolmalydygyny, şeýle ýagşy
niýetler içinde ýaşan ynsana Beýik Perwerdigäriň mydam hemayat
edip, ony umydyna ýetirjekdigini nygtayär.

Biz şu ýerde bu beýik akyldar şahyryň döreden
kasydylarynyň birnäçesini getirmegi makul bildik.

► Nyzamy Genjewiniň kasydalaryndan

Köňül jünbüše gelmiş, gozgalaň tapdy kerwen,
Göçi bagla, mülki tenden, indi jan kesbi maman.

Nala birle,ýola düşgül, çopandyr rahnama,
Kerweniň halkasynda gayrçak ýaly haman.

Halka içre gireniň hak, çäresizdir gol-aýak,
Gaňyrçak dek haly birle, ýola düşgül, be-amam.

Könlüň içre rahat bol, ýola aýlar gaňyrçak,
Ýurta bir kiçi gulluk, halka hem aýlar pygan.

Gaňyrçak mazur tütün, diýr ezdi dilin, derdi dil,
Halka ondan hem harap, dilin aýlar imtihan.

Döwlet yzlap mezhur içre, maly dünýä deň etmez,
Berilmez Ýusup deý bir gul, Gulan bolmaz arguwan.

Kesp etdi hikmet ýolundan, böri hikmet çeşmesi,
Aýby böriniň aýbydyr,hem hikmet ol, bil komran...

Gör, gaý içinde ýitirdiň, gijemi-gündizmi dik dur,
Erkin dek bolup gezendir, Haýdardyr almagy buýran.

Adam üçin bolmaýaň sen, döwmi ýa ol ýa-da melek,
Ertäniň bolsun suraty, bu günki bor ondan nyşan.

Hindiler deý garalykda bir nesipdirler, ýa müň,
Hindi bor ogry ýa aljak, hindiler bor posban.

* * *

Bu gülşende garalykdan egilmişdir kemerim,
Şaha bakyň, atasyndan nedir, tapar semerim.

Daragtynda ne saýa bar, ne miwe bar ýekeje,
Howadaşlar tolkunyndan döküldi bary barym.

Pelek kaddyn egip maňa, gabra kowmaga meşgul,
Sakal-saçym ak kür berer şondan bardyr habarym.

Agyzda iki dişim erdi, ap-akja dişlerim dür,
Pelek zulmy bilen dökülmüş bu göwherim.

Döküldi göwherim, ýyldyzçy men, Ömri kükeden,
Gyzardy maşrykçy ömrüm, çekip ýyldyz säherim.

Ömrüm ahyra geldi, indi men baş oglu mysal,
Harabazarda ýol boldum, düzedip oýun-perim.

Egildi kamatym meniň, boş ýere maýyl boldy ol,
Meni ýere salar, saç-sakal ar-namys samarym.

Egilmiş kaddy-kamatym, Etegme degmesin diýp gan,
Gözümden akan hun juda agryp jigerim.

Düşdi başyma ap-ak gar, basar ol ahyr gelip,
Bedeniň jaýy düşmezmi, basyp şundan hatarym.

Eger köp bolsa çakyňdan, erän suwlar galar ondan,
Gözlerimden suw çekdiler, ýaşlaryma jogabym.

Ejizligim şunça boldy, saýa dek köp soralaryn.
Il maňa tapa bolmasa, özümden açylaryn.

Meni hiç kim eýlemez ýat, ejizligim sebäpdir,
Asyl kimleriň diline düşsün meniň güzerim.

Ejizlik kamatym aýlap, saýratdy meni ençe,
Ajal tiriniň wehimi, ýok indi meň sypanym.

Kagyzdan akja tümen, men neneň perwaz etmäýin,
Ejizlik zarlygynda kim seniň kidir ähli perman.

Jahan bossanynda ýar umydym terk bolup gitdi
Barym dula goýup, şahyndan azalygy sejeram.

Bagyň miwesi deý, şoh kaddy dikeldi, emma,
Meniň kalbym egilmiş, saçylyp, biten samarym.

Egildi başym owwal bor, elimde näme galды,
Ajal hökmün ýetirdi, ençe gorkup hem hazarym.

Ejiz gözler ýaşy bilen ýüzlerini ýuwarlar,
Sapara gitdi dostlarymň köpi, ýakyn saparym.

Ömür ötdi, günäm günbe-gün artyp barar hergiz,
Gezer men elde basym, hem, egik kamat we serim.

Tenim hiç lerzandan dynmaz, gollarym titremekden hiç,
Niçik şatlyk meýi bolsun, şat bolamda içerim.

Hylwat tapmadym men, ahyr dünýäden köp çekip gam.
Bolar agzymda zakgun, lukma nan ýalňyz şikarym.

Bu guşan suwy höwese hem indi ýük işim,
Eger Isanyň deminden esa hem bu zarymdan.

Gollarymdan gitdi ýaşlyk, serwi boýy bilen bu gün,
Hünär yzlamagyl menden bu gün toprunyň özi aýyp,
Aýypdan batar indi bu gün böri hünärim...

Taýýarlan: Öwezdurdy NEPESOW,
Türkmenistanyň halk ýazyjysy.

Goşgular